

Политически портрет

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО СЪЗДАДЕ СЪВРЕМЕННА ФРАНЦИЯ (Политически портрет на генерал Шарл дьо Гол)

Доц. д-р Жеко Кьосев

Политическата теория и история на Франция от раждането на модерната държава през 1789 г. до ден днешен е твърде богата на идеи и практически опит. За тези повече от два века във Франция са приети 12 конституции. Прибавим ли към тази цифра и факта, че за тези столетия са направени множество конституционни изменения и са изготвени доста конституционни проекти, които не виждат бял свят, ще установим, че модерното политическо битие на Франция представлява истинска енциклопедия за най-правилното конструиране на едно общество.

Три монархически конституции – тази от 1791 и двете харти от 1815 г. и от 1830 г., трите имперски конституции – тази на Първата империя, Допълнителният акт от 1815 г. и на Втората империя, както и шестте републикански конституции – от 1793 г., от 1795 г., от 1848 г., от 1875 г., от 1946 г. и от 1958 г., полагат трайните основи на либералното конституционно управление във Франция.

Няма друга държава в Европа и в света, която толкова трудно и мъчително да осъществява своите политически и конституционни модернизационни промени. Целият този път е извървян с цената на множество човешки жертви и безкрайни страдания за нацията.

Най-характерната черта за тези два века в политическата история на Франция е непрестанното лутане между класическия модел на парламентаризма по подобие на Британското кралство и на американския режим на управление, където изпълнителната власт е съсредоточена в ръцете на държавния глава. Френската буржоазна революция положи началото на практическата реализация на тези две конституционни доктрини за държавно управление.

И на тази богата палитра от теории и практики във Франция ярко изпъква фигурата на генерал Шарл дьо Гол. Да, политическата доктрина на дьо Гол бе част от това многообразие от идеи. Мнозинството от тях, не само в света, но и в самата Франция отдавна са

забравени. Докато политическата концепция на дьо Гол надживя своя създател. Измина повече от половин век от нейното прилагане, а и днес в основните си компоненти тя продължава да се прилага в политическата практика на страната. Най-яркото доказателство за това е фактът, че следващите френски президенти, все едно дали са голисти, независими републиканци или социалисти, не направиха съществени изменения в модела на политическо управление, утвърден във Франция през 1958 г.

Кой всъщност е дьо Гол?

Шарл Мари дьо Гол е роден на 22 ноември 1890 г. в Лил. През 1912 г. завършва най-реномираното Висше военно училище “Сен Сир” със звание младши лейтенант. По време на Първата световна война е офицер във френските въоръжени сили. През периода 1921 – 1932 г. той служи в Щаба на Висшия военен съвет, възглавяван от генерал Петен. Преподава военна история в различни висши военни училища. От 1932 до 1936 г. е генерален секретар във Висшия военен съвет. В навечерието на Втората световна война е командир на танков полк. През 1939 г. получава званието бригаден генерал, а през 1940 г. става заместник-министър на войната. Политическата си дейност започва в Лондон, където след капитулацията на Франция създава организацията “Свободна Франция”, по-късно преименувана в “Сражаваща се Франция”. От юни 1944 г. до януари 1946 г. е избран за министър-председател на френската република. Отново заема министър-председателския пост през май 1958 г., а през декември с.г. е избран за президент на Петата република. Умира на 9 ноември 1970 г. в имението си Коломбе.

От тези кратки биографични данни веднага прави впечатление, че тази година френската нация ще чества 120 години от раждането на дьо Гол и 40 години от неговата смърт. Като човек винаги съм се стремил да почитам годишнините на видни европейски дейци. Като изследовател обаче винаги вътрешно съм се съпротивлявал срещу тази кампанийност. Никога не съм успявал да дам логично обяснение на въпроса защо се сещаме в навечерието на годишнини да споменем, да напишем, да разкажем за някой велик човек, а веднага след това той изчезва дори от изследователския небосклон. И така до следващата годишнина.

Приех любезната покана на редакцията, не за да стана един от многото български и европейски изследователи, които ще се сетят за личността, за политика дьо Гол, ще напишат по някой и друг ред. Основната ми цел е да запозная младите хора в България с политическата доктрина на един от най-великите мъже на XX в.

Главната тежест в доктрината на генерал дьо Гол пада върху схващанията му за основните държавни институции – президент, правителство, Национално събрание и политически партии.

За дьо Гол е пределно ясно, че всяко държавническо начинание или политика са обречени на провал, ако не се изгради един съвършено нов модел на управление. Според генерала, за да може да функционира нормално политическият живот в страната, за да може Франция отново да се сравнява с великите сили в света, на нея ѝ е необходим държавен глава, който е съсредоточил в ръцете си огромна власт и който носи отговорност за своите действия и за всички дела в републиката.

Ето как изглежда обобщеният политически портрет на френския президент според голисткото виждане. Това е политикът, който назначава министрите и преди всичко министър-председателя. Държавният глава създава Съвет на министрите и лично го председателства. Базирайки се на докладите на този съвет, той приема във формата на декрети и ордонанси всички важни дела. В решаващите области на външната политика и националната сигурност той трябва да се изкаже непосредствено.

По силата на Конституцията президентът води преговори и сключва договорите. Той е глава на въоръжените сили, председателства Съвета на отбраната. Освен всичко това, ако страната е в непосредствена опасност, не някой друг, а президентът се натоварва с всички задължения и права, които са продиктувани от задачите за обществено спасение. “От само себе си се разбира – заявява дьо Гол – че тази съвкупност от постоянни или временни прерогативи на президента трябва да се вдъхновява, въодушевява, направлява от действията на цялата нация.”

Споделените от генерала мисли за правата и задълженията на държавния глава недвусмислено показват мястото, което той трябва да заеме в политическия живот на страната. Тази управленческа структура влиза в рязко противоречие с моделите на управление в Третата и Четвъртата република. Много от своите виждания той се стреми да осъществи в годините на Втората световна война, когато създава организацията “Свободна Франция”, и най-вече след освобождението на страната от Германия, когато заема поста министър-председател.

Но непосредствено след войната нито голяма част от френската нация, нито огромна част от политическия елит приемат като практическа реализация идеите на дьо Гол. Констатирайки това обстоятелство, генералът напуска голямата политическа сцена в началото на 1946 г. Готов е дванадесет години да бъде на заден план във френската политика, за да дочака 1958 г., когато в страната се

създават благоприятни условия за изграждане на политическата система на Франция въз основа на неговата концепция. “Вожд на Франция и глава на републиканска държава, аз ще осъществявам върховната власт в цялата ѝ пълнота” – заявява в края на 1958 г. новият френски президент.

Ето това е огромната разлика между политиците “еднодневки” и великия политически лидер. Първите са готови на всичко, само да се докопат до властта, пък след това вече ще започнат да провеждат някаква си политика. Големият политик не прави компромиси със своите възгледи, дори и да последва политическо забвение.

Водещо място в политическия модел на Третата и Четвъртата република заема Националното събрание. В центъра на голистка доктрина за институциите винаги стои президентът с контролирания от него Министерски съвет и поддържащото го парламентарно мнозинство. Главен регулатор на парламентарния строй, според концепцията на генерала, става държавният глава. Дьо Гол си поставя за основна цел на своята политка да избави парламента от всички пороци, които той носи в себе си.

Генералът успява да осигури разделянето и равновесието на властите. Президентът е върховен арбитър, разполагащ с конституционни средства като провеждането на референдум и разпускането на Националното събрание. Освен това той има възможност да се обръща към нацията в случай на криза или ако политиката на държавния глава попадне в “задънена улица”.

Идеята за разделението на властите не е голистка. Далеч преди дьо Гол великият френски мислител Монтескьо излага своята теза за разделянето на изпълнителната, законодателната и съдебната власт. Генералът частично възприема доктрината на Монтескьо, защото когато тя е разработена, френският учен е имал предвид политическата организация в рамките на монархията и се стреми да ограда с помощта на разделянето на властта правата на отделната личност.

В голистка доктрина акцентът е съсредоточен не толкова върху самото разделение на властта, колкото върху нейното равновесие. Съществен аспект на това равновесие е предаването на значителна част от законодателните прерогативи от парламента на правителството. Понятието изпълнителна власт е заменено с понятието правителствена власт, предполагащо задължението да се ръководят и законодателните процеси. По този начин се изменя и същността на парламентарния строй, защото винаги законодателните функции са били прерогатив на самия парламент.

Дьо Гол е против установяването на класическа парламентарна република. Държавният глава не трябва да бъде зависим от Националното събрание. Той, като висше възплъщение на изпълнителната власт, трябва да притежава големи пълномощия.

Съществува още една важна причина, поради която генералът не приема класическия модел на парламентарната република. Защото това на практика означава водещото място в политическия живот да принадлежи на партийните формации. В противоположност на тази утвърдена от десетилетия във Франция практика той реализира принципа на пряката демокрация. Преките и всеобщите избори за президент и референдумите са много успешен модел за пряко общуване на изпълнителната власт с френската нация.

Тази голистка идея предизвика остра реакция от страна както на политическия елит и на някои от партиите, така и сред част от френската интелигенция. Всички добре виждаха, че парламентарният модел на Четвъртата република не работи добре, че вследствие на големите прерогативи, с които се ползват Националното събрание и партиите, правителствените кризи следваха една след друга. Френският гражданин бе уморен и отегчен от толкова честите кабинетни сътресения.

Нормално е донякъде при такива грандиозни институционални промени да съществува страх дали ще заработят в рамките на демокрацията, дали няма да се изгради авторитаризъм, който ще доведе до нанасянето на смъртоносен удар върху институционализма. Ще си позволя да цитирам мнението на един световноизвестен и доказал по категоричен начин своите научни способности френски професор – социолога Раймон Арон: “Преходът от Четвъртата към Петата република оттук нататък по своя характер представлява един класически пример за края на една демокрация, както прехода от Ваймарската република към Третия райх. И в двата случая е извършен легален или полулегален държавен преврат. На Хитлер бе предложено канцлерството, така както генерал дьо Гол, посочен от Ръне Коти, беше овластен легално от Френското Национално събрание. Но последното гласуване беше свободно само привидно. Изборът бе предхождан от метеж... Гласуването на Националното събрание през юни 1958 г. се подчинява на принудата, подобна на тази при гласуването на парламента във Виши през юли 1940 г.”

Избрах неговото мнение поради три причини. Първо, защото колкото и да е ерудиран един учен, ако той тръгне да оценява политическите събития под диктата на партийните и идеологическите страсти, изпада в смехотворна ситуация. Да се правят политически

аналогии между Адолф Хитлер и Шарл Мари дьо Гол е меко казано нелепо.

Второ, защото и в България могат да се прочетат такива дълбокомислени констатации. И за да ги открие, човек не е необходимо да се рови в купища научни издания. Достатъчно е да отвори страниците на някои от известните таблоидни периодични издания в страната и с огромна почуда да прочете например, че референдумът за одобряването на конституцията на Петата република открил пътя към авторитаризъм във Франция. Убеден съм, че в навечерието на честванията отново знайни и незнайни автори ще прибегнат до тази атрактивна, но абсолютно невярна констатация. Тези автори или нямат представа за научната терминология, или просто мразят да мислят, или – в крайна сметка – и двете.

Трето, тази оценка на Р. Арон служи като основание за изгражданата десетилетия наред позиция сред българското общество, че с идването на власт на Петата република Франция се е разделила завинаги с демократичните параметри на своето конституционно управление, че се установява един антинароден модел на функциониране на държавните институции.

Голистката концепция за създаването на една силна, централизирана република, начело с държавен глава, който е главна фигура в политическата структура на страната, среща огромна подкрепа сред голяма част от френската нация. Тази нация не остана излъгана по отношение на практическата реализация на доктрината на дьо Гол. Правителствените кризи, които бяха толкова често явление по време на Третата и Четвъртата република, останаха в историята.

При анализа на голистката концепция за ролята на държавния глава, на правителството и на Националното събрание, изпъкват два основни компонента. На първо място това е идеята за създаване във Франция на силна президентска власт. При осъществяването на тази своя идея генералът изхожда от принципа за разделението на властите. Голисткият модел на управление, на държавно устройство остана в рамките на традиционните демократични ценности. Чрез изменение в съотношението между законодателна и изпълнителна власт дьо Гол постигна една политическа структура, която бе напълно подходяща за просперитета на Франция. Поради това опасенията най-вече на левите сили в страната, че вследствие на промените в Петата република ще се установи авторитарна политическа система на държавно управление, се оказаха неверни. Научно и практически неверни се оказаха и огромна част от изследователските анализи както във Франция, така и в цяла Европа.

Вторият основен момент бе идеята за политическа стабилност на държавните институции и, на първо място, на правителството. С това дьо Гол целеше да ликвидира правителствените кризи и честите смени на кабинетите.

При реализирането на тези идеи дьо Гол изхождаше от тезата за възстановяване на величието на френската държава и нация. Едва ли може да се приема, че политическият модел на генерала успя да възроди величието на страната. Ала неоспорим факт е, че с промените в политическата структура Франция издигна международния си авторитет и стана значим фактор в европейските и световните политики.

Основополагащ компонент във вътрешнополитическата доктрина на дьо Гол са схващанията му за ролята и мястото на партиите в най-новата история на Франция.

В създадените лично от генерала политически формации след Втората световна война се наблюдават някои интересни черти, които ги отличават от традиционните партии. След като дьо Гол си поставя за цел защитата на общонационалните интереси на страната, естествено е, че ще се стреми неговата партия да има надкласов, надпартиен характер. Плановите му са да се образува политическа сила, в която могат да участват хора с различен социален произход и статус, с различния убеждения.

Тези голистки схващания се реализират още през пролетта на 1947 г., когато той изгражда партията Обединение на френския народ (РПФ). Самият водач на новото формирование уверява французите, че партията не само е преодоляла традиционното деление на десни и леви, но възприема и най-характерните черти от двата партийни полуса. “Ние наследихме от левите техния стремеж към социален прогрес, от десните – това което не веднъж са доказвали – благородството и националните традиции.”

За да докаже, че новото партийно обединение стои на надкласови и надпартийни позиции, той решава в РПФ да се допуска двойно членство. Всеки гражданин, който изяви желание да стане член на Обединението, може да остане сподвижник на всяка партия. Съвсем ясни са политическите амбиции на дьо Гол. Неговата цел е партията да придобие масов характер, да обедини всички французи в защита на общонационалните интереси и в защита на отечеството. При създаването на РПФ обединителното звено е фигурата на генерала. Естествено е, че той експлоатира авторитета си, изграден сред френската нация в годините на Съпротивата.

Едноличното водачество на д-р Гол и масовият характер на РПФ карат някои изследователи да търсят аналог между Обединението и партии от фашистки тип. Видно е, че и в този случай доминантата са чисто идеологически или партийни мотиви, за да се направи тази констатация. Една оценка, изчистена от емоционални окраски, ни води към друг извод. Според много световни политолози такъв тип партия е образец на съвременна и ефективна политическа организация. Целта на действие на такъв тип партия не е само победа на изборите, но и привличане на максимален брой симпатизанти от различни социални слоеве и с различна политическа ориентация. Изборът на този модел предполага курс към максимално увеличаване на членския състав. Но нейните членове не стават истински активисти, в което е отликата от масовата фашистка партия.

Голистката идея за масовизиране на партията през 50-те години на XX в. не бе политически реализирана. С нарастване на влиянието на партията сред обществеността видимо нарастват и различията между левите и десните членове. Голистката партийна формация има и несъвършенства в структурно отношение. Цялата дейност на партията е изградена върху принципа на силен централизъм. Д-р Гол заема поста председател на Обединението, без да бъде избран от партийния актив. Той лично назначава останалите ръководители на РПФ. Кандидатите за изборите се издигат от ръководните органи на РПФ, без да се отчита мнението на низовите организации. Членовете на Обединението са призовани към безпрекословна дисциплина при провеждането на избори.

На 1 октомври 1958 г. голистите основават нова партия – Съюз на новата република (ЮНР). Самото раждане на Съюза се различава коренно от появата на Обединението. РПФ се появява на бял свят като опозиционна партия, чрез която д-р Гол положи усилия да се върне във властта. Съюзът се появи на политическата сцена, след като генералът бе взел висшето ръководство на държавата. Водещият мотив при образуването на ЮНР е тя да защитава интересите на президента и правителството в Националното събрание.

Официалното признаване на ЮНР като правителствена партия става на II конгрес, проведен през март 1961 г. в Страсбург. В политическия модел на Петата република се установи една водеща партия, която се превърна в основна опора на президентската власт и на правителството и постепенно започна да привлича около себе си неустойчива коалиция от съюзници. Доминиращата партия осигури необходимото прегрупиране на силите и по този начин се ликвидира така характерната за държавата политическа криза.

Според дьо Гол в основата на нестабилността на Третата и Четвъртата република лежи действащата в страната многопартийна система. Безспорно наличието на множество партии в едно общество е един от сигурните индикатори за неговия демократичен статус. Не бива да се смята, че борбата, която провежда генералът срещу съществуващата структура на многопартийната система, по своята същност е антидемократичен акт. Дьо Гол търси пътища за стабилизирането на президентската институция, като ликвидира оказалата се порочна френска практика на пряка зависимост на държавния глава от партийните формирования. Той не ликвидира партиите, а променя тяхното място в модела на управление. И днес Франция е многопартийна държава, но за разлика от минали времена тя изгради силна и ефективна изпълнителна власт.

Същевременно дьо Гол се стреми да се отдалечи от английската и японската практика (а днес тя съществува и в България), където партията сменя министър-председателя. И актът на назначаване от кралицата, императора или президента, и санкцията на парламента стават чиста формалност. За генерала изборът на премиер е лично дело на държавния глава, а не на отделна партия.

Възгледите на дьо Гол по отношение на партиите във френската политическа практика могат да се систематизират. Основното в тях е:

1. организираната от генерала партия трябва да отразява не интересите на отделна класа, социална група, а интересите на френската нация, което призвича от пристрастието му към идеята за величието на Републиката;

2. партията трябва да бъде инструмент на политическата стабилност и да сложи край на голямото раздробяване на политическите сили;

3. лидерът на партията не трябва да бъде пионка в ръцете на вътрешнопартийния елит, а да има силна, самостоятелна позиция;

4. схващането на генерала, което може да се синтезира с думите “Има дьо Гол – има партия, няма дьо Гол – няма партия”.

Окончателното установяване на голисткия модел за ролята и мястото на партиите в политическия живот на Франция се постига с приемането на конституцията на Петата република. Френската нация прие схващането на дьо Гол за пряк избор на държавен глава. По този начин генералът успя да сложи край на силната намеса на партиите в политическата практика на страната. И още един факт от изключително важно значение: Генералът постигна за първи път път в страната стабилно парламентарно мнозинство – ситуация, която не беше виждана във Франция от 1876 г. Това мнозинство в парламента водеше

след себе си и стабилизиране на политическата система. Освен това парламентарното мнозинство даваше възможност на държавния глава да прокара по-лесно своите практически идеи. И това стана неотменна черта от политическия живот на Петата република.

След като се запознахме с политическата концепция на генерал дьо Гол за характера на бъдещата изпълнителна власт, за ролята и мястото на партийните формации и на държавния глава при функционирането на управленческите механизми, сега е необходимо да анализираме самото създаване на Конституцията на Петата република. И както при прохода на новия конституционен ред на Третата и Четвъртата република, така и през 1958 г. политическите страсти и борби в страната са остри и напрегнати. Но за разлика от 1875 г. и 1946 г., през 1958 г. самото френско общество е напълно съзряло за прокарането на радикални конституционни промени. И поради това познатите вече до болка вопли на водещите партии и техните лидери за крах на демокрацията, за установяване на авторитарно управление не могат да впечатлят дори и собствените си активисти и симпатизанти.

Пред реализацията на своята политическа доктрина този път дьо Гол е безкомпромисен и последователен. Той води разговор с председателите на Националното събрание и на Сената. Срещата има една единствена цел – да се обсъдят условията, при които генералът би се съгласил да състави правителство и процедурата по неговото приемане от парламента. Планът на дьо Гол е категоричен. Той настоява за:

1. процедура без дебати и без негово лично представяне в Камарата;
2. пълна власт да управлява една година без никакъв парламентарен контрол;
3. разпускане на Националното събрание за същия срок;
4. подготовка на нова Конституция, която да бъде приета чрез референдум.

Ако досегашните голистки идеи за характера на новата изпълнителна власт караха партийните формации да настръхват, то сега те просто обезумяха. Идеите са възприети буквално като камбанен звън за началото на открита авторитарна диктатура. Стожерът на френската изпълнителна власт – Националното събрание, в продължение на 83 години не само че е поставено на заден план в дебатите по конституционния проект, то просто не съществува. Всъщност с този си ход дьо Гол обявява открит бойкот на парламента и категорично показва, че от този момент нататък той няма да има решаваща дума за курса на френската политика.

Голистката цел е ясна – ограничаване на прерогативите на парламента в изпълнителната власт. Това е задача номер едно в плана за действие на генерала. Неслучайно той настоява бъдещата френска конституция да се приеме чрез всеобщо допитване до френската нация, а не зад стените на Националното събрание. Народът, а не парламентът трябва да има решаващата дума за бъдещото развитие на Републиката.

Обстановката във Франция в средата на 1958 г. изисква бързи и решителни действия. Оказва се, че дьо Гол е единственият политик в страната, който не само има ясна концепция, но притежава и политическото мъжество да се нагърби с така трудната за решаване задача. Единственото средство, с което воюват противниците на генерала, са демагогските заплахи от военен преврат. Противниците на дьо Гол се борят срещу него с пълни сили (което е напълно нормално за всяко демократично общество), но същевременно нямат ясна визия за изход от политическата ситуация. И поради това техният вой за антидемократизъм на генерала остават на чисто пропагандно ниво.

Срещу техните действия дьо Гол представя на френската общественост проекта за нова конституция. На него му бе нужен модел на управление, който да постави на първо място в политическата йерархия президента, а не както бе дотогава, по силата на конституциите от 1875 г. и 1946 г. – Националното събрание. Както пише френският професор по право Морис Дюверже, “Създателите на конституцията на Четвъртата република осигуриха превъзходство на Националното събрание. Бащите на новата конституция трябваше да сменят реда на държавните институции. Сега вече на първо място в държавния модел на управление застава президентът на Републиката, а след него – правителството, парламентът, Конституционният съвет, Върховният съд, Икономическият и Социалният съвет.”

При одобряването на новата конституция генералът избра пътя на референдума. На 4 септември 1958 г. на специален митинг, представяйки официално новия проект за конституция, той заявява: “Аз и моето правителство поехме на законни основания извънредни пълномощия да създадем проект за нова конституция и да я представим за одобрение от народа. Нацията, която е единствен съдия, ще приеме или ще отхвърли нашия труд.”

Защо дьо Гол решава да действа по този начин? На първо място – поради основателния страх на генерала, че конституционните изменения не биха минали успешно и резултатно в парламента. Силните на деня политически партии се обявиха категорично против голисткия конституционен план. От друга страна, генералът иска по категоричен начин да покаже на Националното събрание, че в бъдеще

при вземането на важни решения за развитието на държавата последната дума ще принадлежи на целия френски народ, а не на Националното събрание.

В политиката, която започва да провежда дьо Гол от 1958 г., референдумите служат като вот на доверие, поставен от държавния глава пред избирателния корпус. Освен това референдумите позволяват на президента да влиза в пряк диалог с нацията, пренебрегвайки по този начин мудните парламентарни дебати и решения. И не на последно място – референдумът служи като обединение на обществото около държавния глава.

В последната си реч преди самия плебисцит той споделя пред нацията: “Референдумът в неделя ще бъде едно народно дело. Без съмнение страната ще се произнесе върху конституцията, но всички чувстват, че това не означава само формално приемане на един текст. Става дума за предопределянето на Франция. Ако заедно с моето правителство и вие отговорите с “ДА”, нека го направим масово и с удоволствие, в името на Франция... На всеки от вас аз поверявам нейната съдба.”

При задълбочен анализ на тези генералски думи, а и на другите му речи в навечерието на всенародното допитване, може да се открие и известна доза демагогия, даже политически флирт с гласоподавателите (но наистина направени красиво и елегантно, по чисто френски маниер). Звучи примамливо тезата, че от “твоя глас” се решава бъдещият политически курс на държавата. Ала неоспорим факт е, че по време на Четвъртата република френското общество се бе отчуждило от политическата система на управление. Сред френските граждани се утвърди мнението, че неговият вот няма никакво значение при провеждането на голямата политика, че тя се конструира някъде в кулоарите на парламента. А това е много сериозен индикатор, че в политическите върхове има криза, че режимът на управление не функционира нормално.

От друга страна, за всяко едно управление е твърде опасно, когато обществото е в плен на политическата апатия. За всяка демократична система на управление е много по-добре нацията да изразява своето мнение пред избирателните урни, отколкото да си стои в къщи и да потиска натрупания негативизъм (а понякога и гняв) срещу властимащите. Защото не се знае дали един слънчев ден същите тези граждани няма да излязат на улицата и с камък в ръка да изразят своето отношение към властта.

На референдума, проведен на 28 септември 1958 г., когато се утвърждава новата конституция, в гласуването вземат участие 84,9% от

всички регистрирани граждани. 79,2% от участвалите в допитването гласуват ДА за конституционния проект, а 20,8% са против.

На 5 октомври 1958 г. новата френска републиканска конституция влиза в сила. Безспорно това е изключително голяма победа и политически успех за Шарл дьо Гол. Но това е и значима победа за цялото френско общество, защото от този ден нататък със стабилизирането на политическата власт настъпва и така нужното за всяка нация политическо спокойствие.

Сега става по-ясно, че борбата, която дьо Гол започна с френския парламент, нямаше за цел узурпирането на властта и установяването на антидемократичен режим в страната. Промяната на статута на държавните институции има като главна цел изграждането на държавна власт – тип президентска парламентарна република.

Ето какво казва за ролята и мястото на новото Национално събрание дьо Гол: “Разбира се, парламентът обсъжда и приема законите, контролира правителството и има право да го сваля, откъдето се определя и парламентарният характер на режима. За да може във всеки един случай да поддържа функционирането и равновесието на властта и да приведе в действие, когато се наложи, суверенитета на народа, президентът винаги има възможност да се обърне към страната или по пътя на референдум, или да прибегне до помощта на нови избори, или, в крайна сметка, да предприеме и едните, и другите мерки.”

И за да не бъде упрекат, че подкрепям моята изследователска позиция с оценки и анализи на хора, близки съратници и симпатизанти на генерала, сега ще използвам характеристиката, дадена на конституцията от 1958 г. от третия президент на Петата република – Валери Жискар Д'Естен. Той в никакъв случай не е в близкото идейно обкръжение на дьо Гол. Според него конституцията позволява по възможно най-добрия начин да се уравни властта и да се осигури стабилност на изпълнителната власт. Правото да разпусне Националното събрание в ръцете на президента е прерогатив, който е в противовес на властта на парламента. От друга страна, Националното събрание не може само да приема резолюции за порицание на правителството, тъй като за приемането на такова решение би било необходимо абсолютно мнозинство гласове. Правителство, назначено от президента, би било най-добре защитено от маневрите на различните лидери и формации. Това е главният резултат, към който са се стремили бащите на конституцията от 1958 г. И Д'Естен заключава: “Тези норми трябва съвсем точно да се приемат и уважават.”

Следващият президент на Петата република – Франсоа Митеран, също не предприема никакви конкретни действия за изменение на конституцията. Въпреки че той е един от най-яроостните противници на голистката доктрина за силна президентска власт и за намаляване на прерогативите на Националното събрание. Същият този Митеран, който в края на 1958 г. обвинява дьо Гол в грубо нарушаване на демокрацията във Франция и в опит за установяване на авторитарен режим, се чувстваше великолепно като държавен глава при голисткия модел. Факти, които още веднъж доказват, че голистката доктрина за управление на държавата бе отчела абсолютно точно политическите традиции и перспективи на Франция.

Оказва се на практика, че дьо Гол е политик, който преценява обстоятелствата с няколко хода по-напред от останалите изявени дейци в държавата. В неговата държавническа концепция присъства чувството за власт и признаване на необходимостта от силна държава, а това много точно съответства на потребностите на френския политически елит, на цялата нация. От друга страна, този държавен стабилитет осигури възможност за личен просперитет на отделния индивид. Самият френски гражданин се чувства по-сигурен за собствения си живот и просперитет – факт, който не бе реализиран нито в периода на Третата, нито в годините на Четвъртата република.

През 1965 г. се провеждат изборите за нов президент. Изтекли са точно седем години от първия избор на дьо Гол. Но сега вече се проявяват и първите симптоми за започваща криза в доверието към генерала. На първия тур дьо Гол събира едва 43,7% от гласовете, което води до провеждането на втори тур. На балотажа дьо Гол е преизбран на поста президент с 54,6% от гласовете, а кандидатът на левите сили – Франсоа Митеран – получава 45,4%.

Със страшна сила се стоварват върху дьо Гол събитията във Франция през пролетта на 1968 г. Кризата от май заварва страната в процес на промяна. Левите сили се възползват великолепно от лошата икономическа и социална конюнктура в страната. И точно в този кризисен момент на сцената се появява студентската младеж. В началото на 1968 г. студентите наброяват 600 000 и съдбата им засяга много френски семейства. Много от тях си задават тревожни въпроси относно цената на следването им, малкото и несигурни работни места

Насъбраното недоволство сред студентите прераста в метеж в Латинския квартал в Париж с крайно обидни за президента лозунги: “Дьо Гол в архива!” и “Дядка, махай се!”. Сорбоната и други висши училища са окупирани, а парчетата от чугунените решетки по улиците са използвани като оръжие за борба срещу атакуващите ги полицейски

части. Намесват се и френските синдикати. Така само за една седмица броят на стачкуващите надхвърля 10 милиона души.

Дьо Гол иска да се увери дали все още влиянието му сред френската нация е голямо. Именно поради това на 2 февруари 1969 г. той обявява своето решение през април да се състои референдум. Проблемът, който се поставя на всенародно допитване, е за реорганизацията на Сената и за новото устройство в държавата. Както се констатира, проблемите, които ще се гласуват, могат спокойно да бъдат обсъдени в Министерския съвет или в Националното събрание. За тяхното решение не е необходим народен вот.

Остават още четири години до изтичането на втория мандат на генерала и той има всички конституционни права да остане на власт. Но дьо Гол не желае да управлява Франция, при положение, че нацията се отнася критично и дори скептично не само към неговата персона, но и към цялата му политическа дейност. Една позиция, достойна за уважение. За да се предприеме такъв рискован ход, са необходими политическо мъжество и много висок политически и граждански морал.

Резултатът от референдума едва ли е голяма изненада: 53,2 % от участвалите в него французи отхвърлят идеите, лансирани от дьо Гол. Генералът обяснява по следния начин причините, които водят до този тежък (а дори бих казал – незаслужен) край: “Аз си отидох може би под влияние на възрастта. Може би. Но разберете, аз имах договор с Франция. Работите вървяха и добре, и зле, но страната ме подкрепяше. Договорът беше скъсан. Признавам това без огорчение. Французите нямат вече национални стремежи.”

Едва ли в такъв критичен за генерала момент думите му са продиктувани от задълбочен анализ на политическата обстановка във Франция. Ала те са показателни за отколешните амбиции и планове на офицера от френските въоръжени сили да бъде политически лидер, уважаван и одобряван от цялата нация. Но дьо Гол не успя да разбере, че не може непрестанно, в продължение на едно цяло десетилетие, да държи в политическа активност цялата френска нация. Наистина в годините 1958 – 1969 Франция постигна изключителни политически успехи. Но заедно с това обществото се нуждае от почивка.

Все още човечеството не е открило съвършения политически модел на държавно управление. Не го откри и Франция през 1958 г. Както се установи, едни от най-успешните години от развитието на Франция през XX в. завършиха с дълбока социално-икономическа криза. Оттук можем лесно да направим тиражирания до втръсване псевдонаучен анализ – политическият модел на управление на Петата република не беше прогресивен, не беше чак толкова ефективен. И

имаме ли изобщо право да говорим и пишем, че Франция през 1958 г. въведе успешен модел?

Според мен конституцията на Петата република от гледна точка на практическата реализация е най-успешният висш държавен закон след 1789 г. Първо, защото след 1958 г. се постигна изключително важният за успешно държавно развитие стабилитет на изпълнителната, законодателната и съдебната власт. Вследствие на това характерните за Третата и Четвъртата република правителствени кризи останаха в историята. Това обстоятелство от своя страна спомогна да се издигне рязко международният авторитет и престиж на Петата република. Нека бъдем реалисти – бленуването от дьо Гол възраждане на величието на Франция не се постигна. Но за това не е виновна политическата система, а рязко променените външнополитически и икономически реалности в съвременната цивилизация.

Второ, защото след 1958 г. на френското общество за първи път е предложен и реализиран политически модел на управление, при който един политик носи цялата отговорност за дейността на изпълнителната власт. И при Третата, и при Четвъртата република политическата отговорност се размива между отделните институции и в крайна сметка нито един политик или държавна институция не поема отговорността за неудачните решения и политики. В политическия живот на Петата република цялата власт принадлежи на държавния глава, но и цялата отговорност пада върху неговите плещи. Пак повтарям, за обществената криза през 1968 г. в никакъв случай цялата вина не носи държавният глава. Но като един високо морален политик дьо Гол пое цялата вина за възникналата ситуация и напусна с достойнство президентската институция.

Трето, защото след тази зловеща пролет на 1968 г., когато на улицата излизат около 10 милиона французи, не настъпи срив в управлението на държавата. Дьо Гол напусна властта и държавната машина, но въпреки това тя за много кратък срок набра скорост и животът навлезе в обичайното си русло. Т.е. въпреки кризата в изпълнителната власт не се стигна до безвластие, до блокиране на дейността на държавното управление.

Четвърто, защото тази стабилност на изпълнителната власт даде възможност на Франция да се справи с толкова сложния и тежък за разрешаване военнополитически въпрос – колониалната война в Алжир. Бавно и методично дьо Гол успя да наложи на френската нация своята идея за необходимостта от деколонизаторска политика и въпреки яростната съпротива на висшите военни в страната и в колонията тя стана факт през 1962 г. и държавата бе успокоена.

Пето, защото благодарение на стабилността на изпълнителната власт военните в държавата започнаха да изпълняват стриктно своите професионални ангажименти, а не да се занимават и месят в курса на държавно управление.

Шесто, защото икономическият растеж на Франция след 1958 г. е осъществен с много бързи темпове. Неоспорим факт е, че стабилната държавна власт гарантира блестящи условия за просперитета на националното стопанство.

Седмо, защото след 1958 г. във Франция се изградиха здравите основи на гражданското общество. Не искам да бъда грешно разбран. Не твърдя, че до 1958 г. в страната липсва гражданско общество. Но твърдя, че след приемането на конституцията на Петата република гласът на всеки французин стана реален фактор при определянето на държавната политика. От страничен и апатичен наблюдател на политическия живот по време на Третата и Четвъртата република при Петата обществото стана активен коректив на изпълнителната власт.

След всичко казано дотук съвсем логично възниква въпросът: няма политическият модел на Франция, утвърден с приемането на конституцията през 1958 г., няма да е подходящ и за изграждането на стабилна и просперираща България? Има достатъчно аргументи в защита на една такава теза (но това е тема на друг задълбочен изследователски анализ). Веднага се сещам обаче за една древногръцка притча. Древните елини попитали най-големия мъдрец Солон коя е най-добрата конституция. Той им отговорил: “Кажете ми първо за кой народ е тя предназначена и за каква епоха.”

Именно поради това съм противник на идеята за копиране на чужд политически опит, без да се анализират задълбочено историческите, политическите, националните, социалните и културните традиции на едно общество. И едва след това да се предложат на същото това общество новите конституционни идеи. Така, както направи Шарл дьо Гол с френската нация през далечната 1958 г.

Използвана литература:

1. Арон, Р., Демокрация и тоталитаризъм, С.,1993.
2. Демишель, А., Ф. Демишель, М. Пикемаль, Институти и власт во Франции, М.,1977.
3. Дюкло, Ж., Голлизм, технократия, корпоративизм, М.,1964.
4. Иванов, Д., Властта – философско-социологически анализ, С.,1985.
5. Крутоголов, М., Государственный строй Франции по конституции 1958 г., М.,1960.

6. Крутоголов, М., Президент французской республики: правовое положение, М., 1980.
7. Кьосев, Ж., Политическата доктрина на генерал Дьо Гол, С., 1995.
8. Кьосев, Ж., Политическата система на Франция (Трета – Пета република), Благоевград, 2000.
9. Малчянав, Н., Генерал Дьо Гол, С., 1977.
10. Семов, М., Политиката: теория и история, С., 1984.
11. Aron, R., Charles de Gaulle, P., 1965.
12. Charlot, J., Phenomene gaullisme, P., 1970.
13. Charlot, J., Les francaises et de Gaulle, P., 1971.
14. Lacouture, J., De Gaulle, V. 11, Le Politique 1945 – 1959, P., 1985.
15. Lacouture, J., De Gaulle, V. 111, Le Souverain 1959 – 1970.